

spomina na splošno. Knjigo dopolnjujeta še pregledna tabela in zemljevid točk, kjer so stali spomeniki. Posebno vrednost knjige vidim v izjemno bogatem slikovnem gradivu, ki ga sicer nekoliko težje najdemo, sploh pa zbranega na enem mestu. Avtorji so zbrali fotografije porušenih spomenikov, otvoritvene prireditve, dokumente, povezane s spomeniki in podobno. Knjiga je kvalitetno oblikovana, format pa je omogočil velike reprodukcije. Veliko reproduciranega gradiva je iz zbirke Nanija Poljanca, ki že vrsto let strastno zbira predmete, povezane z družino Karađorđević. Zadnje poglavje v knjigi, Obeleževanje spomina, predstavlja njegovo zbirko v Ljudskem muzeju Rogaška Slatina, ki ga je sam zasnoval, zopet z obilo fotografskega gradiva.

Nani Poljanec letos praznuje 35 let ustvarjanja, kar je obeležil s Kunstfestivalom, v okviru katerega je izšla tudi monografija. Knjiga, ki jo je pripravil s kolegom, je še en korak dalje v njegovi dolgi kariери umetnika, zbiratelja in raziskovalca zgodovine. Njegovo strastno in neutrudno zbirateljsko delo botruje dejstvu, da se ena najpomembnejših zbirk o Karađorđevićih nahaja prav v Rogaški Slatini. V njej si lahko ogledamo tudi doprski spomenik kralja Aleksandra I., ki ga je Poljanec pridobil leta 2021 in poskrbel za njegovo restavriranje. Gre za zadnji in hkrati edini ohranjeni spomenik (od ostalih so ohranjeni le fragmenti). Prav odkritje tega spomenika je bilo povod za nastanek pričujoče knjige, njegova fotografija pa je tudi na naslovnici.

Urh Ferlež

Naš Hinko Smrekar, um. slikar in risar za vse

Poznal sem tokove sveta : zapisi Hinka Smrekarja
(zbral in uredil Damir Globočnik). Šmarje Sap:
Buča 2023. 271 strani.

Po lanski 80. obletnici Smrekarjeve smrti, ko je bilo njegovemu življenju in delu posvečeno kar nekaj pozornosti, je pred nami knjiga, ki jo je 80 let po smrti dejansko »napisal in uredil sam«, kot je v svoji oceni v Mladini ugotovil Bernard Nežmah. Bogato ilustrirana in lepo opremljena knjiga prinaša 93 različnih proznih in pesniških objav ter pisem po izboru in z opombami Damirja Globočnika. Objave segajo v obdobje 1907–1941/42. Smrekar je objavljajal največkrat v Jutru, nekaj njegovih pisem pa najdemo tudi v rokopisnih zapuščinah znanih sodobnikov.

Razen nesporne likovne nadarjenosti za izražanje v najrazličnejših tehnikah in materialih, o

kateri pričajo umetnikova ohranjena in javnosti predstavljena dela, nam Globočnikova knjiga odstira še drugo, nič manj izvirno in samosvojo plat Smrekarjeve ustvarjalnosti – njegovo prozno, pesniško in publicistično dejavnost.

Smrekar v izbiri svoje tematike ni izbirčen – z osvežujočo zafrkljivostjo in humorjem popiše pr-

vih 10 let svojega življenja (Dni mojih lepša polovica ...), se dá opisati izmišljenim biografom (Naš Hinko Smrekar), se ganljivo poslovi od matere (Zahvala), zdrkne v vlogo opravljivega kronista (Naša duševna elita na letovišču), vojnega dopisnika iz zaledja (Črnovojnik), nergavega uporabnika Pisem bralcev (npr. Članom stavbne zadrage »Hera«!, Brumno postno premišljevanje o mačku, Mismanija, Cankarjev spomenik na Vrhniki, Kam s Prešernovim spomenikom), v rednih presledkih pa v maniri najbridkejšega naturalizma z izbranimi besedami razgalja svojo »revo« ter mogočnike in mecene prosi, naj ga s kakšnim odkupom, subvencijo ali celo »napotitvijo« v zapor rešijo gotove smrti od lakote (Slovenski umetnik v težkih časih, Obračun, Smrekarjevo pismo neznanemu prijatelju).

Vseeno pa je kot umetnik najbolj v svojem elementu tedaj, ko kakor spretni kirurg vihti pero nad videnimi razstavami svojih sodobnikov. Njegove kritike so boleče natančni krokiji, iz katerih je vendarle moč nedvomno razbrati, kaj in zakaj je hvalevredno in kaj kritika pri posameznem delu/avtorju moti. Zlahka si torej predstavljamo, s kakšnim strahom so likovniki in likovnice ob jutranji kavi in cigareti listali po svojem izvodu, v poročilu z razstave iskali svoje ime ter naklonjeno ali karajočo sodbo arbitra Smrekarja. Zanj likovna umetnost nikakor ni bila slonokoščeni stolp od Boga poslanih prerokov, zato se je z veseljem obregnil tudi ob nesporne veličine svojega časa (Jakopič) in s humorjem ošvrknil iskanje svetega grala ter sledenje modnim trendom v umetnosti – dadaizmu in abstrakciji (Uvod v umevanje najmodernejše umetnosti in navodilo, kako postaneš najmodernejši umetnik).

Pomemben del njegove publicistične dejavnosti je predstavljalo zavzemanje za slovensko umetnost in umetnike, za katere bi po njegovo morala prevzeti odgovornost družba – zlasti njen najbogatejši sloj. V Smrekarjevih besedilih kar precejkrat naletimo na odkrite pozive po kupovanju domačih umetni-

ških del in s tem podpiranju slovenskih umetnikov, ki jih modno naziranje po krivici postavlja v senco tujcev in s tem peha v tujino, kjer požanjejo zasluženo slavo (Umetnost – luksuz?, Iz veže v sobe in salone).

Nekoliko presenetljive so Smrekarjeve pesmi, v katerih se v popolnoma solidni formi loteva ljubezni (Turobne ure), eksistenčne krize (Mornar), kot glavni motiv pa je tudi v njegovih pesmih zaslediti konflikt med duhom in materijo (srcem in denarjem – Bazar, Pesnika).

Smrekar je bil kot umetnik in intelektualec ključni del ljubljanske (slovenske) kulturne scene kar 30 let, že pred svojo vrnitvijo v Ljubljano (1911) pa je na Dunaju sklenil svoje najusodnejše prijateljstvo – v krogu vesnjanov je namreč spoznal Ivana Cankarja, s katerim je v prihodnjih letih plodno sodeloval. Prav za Cankarja je Smrekar tudi nezamenljiv »vir prve roke«, saj ga njegova pričevanja opisujejo med ustvarjalnim procesom, trenutki krize in seveda med sproščenim in nezmernim krokanjem s prijatelji iz dunajskega in ljubljanskega kroga, s svojim fantazijskim spisom (Ivana Cankarja drugo življenje in druga smrt) pa je Smrekar brez milosti nastavljal zrcalo dvolični slovenski družbi, ki ceni in objokuje samo mrtve velikane, na žive (njega?) pa se požvižga in jih obsoja.

Res je, Smrekar je poznal tokove sveta. V sebi je skrival iskro ustvarjalnosti, kopico darov za najrazličnejša področja umetnosti in neugnano ter nesmrtno radovednost, ki mu je dovoljevala, da se je na pristen način vedno znova čudil in navduševal nad vsakodnevnimi drobnimi čudeži. Znal je biti kritičen, zafrkantski, celo ciničen, a hkrati globoko občutljiv za krivice, bolečine in ponižanja malega človeka, kakršen je bil po poreklu tudi sam, dokler se s svojimi darovi in sposobnostjo ni povzpel daleč nad usodo, ki mu je bila sprva namenjena.

Aleksander Žižek